

TED VAN LIESHOUT

Wat heb
jij gedaan
om mij
gelukkig
te maken?

DE TENTOONSTELLING

LEOPOLD | AMSTERDAM

Wat moet ik met deze brief? Ik wil best een overzichtstentoonstelling, maar ik vind het geen aantrekkelijk voorstel. Het is oneerbiedig en ik zal het ook nooit hardop zeggen, maar ik exposeer liever in het Boijmans dan in het Buurthuis. Ik ben heus wel vereerd dat ze me vragen, want het Illustratiehuis is een prima plek, maar als er een schele minnaar langskomt die stinkt uit zijn bek, is het toch logisch dat je in de verte tuurt om te zien of er een knappere kandidaat aangelopen komt? Helaas, ik zie er geen verschijnen aan de horizon. Deze dan maar doen?

Hoe kan ik nou uit een halve eeuw noeste arbeid kiezen als ik maar twintig werken mag laten zien? En dan ook nog jeugdttekeningen? Maar als ik nu weiger, denken ze: *laat die lul maar in zijn sop gaarkoken, we nemen wel iemand die dankbaar is voor deze kans*. Ik heb niet de luxe dat ik kan gaan zitten wachten of er later nog iemand komt die me voor iets vraagt. Ik kan dan wel vergeten zijn. Of dóód. Dus toch maar doen? Maar de praktische bezwaren! Die ouwe meuk ligt onder in stoffige dozen achter in donkere kasten. Moet ik dat allemaal omwoelen? Ach, laat toch rusten in vrede! ●

Illustratiehuis Amsterdam

Geachte heer Van Lieshout,

Bij dezen willen wij u van harte feliciteren met uw veertigjarig jubileum als schrijver en natuurlijk ook met uw zeventigste verjaardag. Dat lijkt ons een mooie aanleiding voor een intieme overzichtstentoonstelling. Graag zouden wij in onze tuinzal beeldend werk laten zien dat u in de afgelopen zeven decennia heeft gemaakt. Ons staat een gevarieerde keuze uit uw oeuvre voor ogen van tekeningen die u in uw jeugd maakte tot recent werk. Er is ruimte voor twintig lijsten (of tien als het hele grote zijn) en er is een vitrine beschikbaar om bijvoorbeeld boeken en foto's te presenteren. Daarnaast lijkt het ons fantastisch als we de tentoonstelling kunnen "illustrezen" met uw dichtwerk, zodat we uw veelzijdigheid aan bod kunnen laten komen. Ook daar is een vitrine voor beschikbaar.

Wij hopen dat uw belangstelling is gewekt. Wilt u op onze uitnodiging ingaan?

Met vriendelijke groet,

J. Metema

Ik heb er een nachtje over geslapen. Vanochtend in alle vroegte heb ik de knoop doorgehakt en een e-mail gestuurd om de uitnodiging te aanvaarden. In dank, maar wel met de aantekening dat ik liever geen jeugdwerk laat zien. Helaas heeft dat geen einde aan de twijfel gemaakt. Ik ben gaan afwassen, want daar word ik meestal rustig van, maar ik werd juist ongeduriger. Ik blijf maar zaniken, zeveren, zeuren en zeiken!

Ik kom je wel helpen.

Huh, hoe zou jij dat kunnen, Ted?

Ik kan het proberen. Wat is het probleem?

Ik heb geen zin om oud werk op te graven uit de archiefkast.

Nou, dan doe je het niet en dan laat je het Illustratiehuis weten dat je geen zin hebt om er moeite voor te doen. Klaar. Probleem opgelost.

Wat een stom advies. Ik heb allang besloten dat ik mee ga werken, maar ik wil even blijven tegensputteren.

Houd op met jammeren en duik het archief in.

Als jij zo graag wilt helpen, kruip jij die kast dan in. Jij bent jong. Jouw knieën zijn nog niet stram, jij kunt goed bukken.

Je weet dat dat niet kan. Ik zit gevangen in je hoofd.

Wat heb ik dan aan je?

Ik kom vertellen welke tekening je moet kiezen voor de tentoonstelling. Ik heb prachtige tekeningen gemaakt!

Ja, voor een zeventienjarige, maar nu ben ik zeventig en een heel stuk verder in mijn carrière. Ik wil recent werk laten zien. Ik voel er niks voor om ouwe troep op te hangen als ik maar twintig lijsten krijg.

Ouwe troep? Wat respectloos! Er is een zelfportret bij dat zo mooi is, dat

het een schande zou zijn om het niet te kiezen voor de expositie.

Welk dan?

Ik had in de etalage van een fotozaak prachtige portretten gezien van mensen zonder pukkels en puisten, zonder rimpels en zonder sproeten in hun gezicht. Ik ben naar binnen gegaan om te vragen hoe duur het was om zo'n foto te laten maken. Ik had genoeg geld gespaard dus ik heb er een laten maken en die aan mijn moeder cadeau gedaan op haar verjaardag. De naam van de fotograaf stond eronder, zo bijzonder was die foto.

Omdat hij hem geretoucheerd had. Hij had zelfs een sproet weggehaald.

Ik heb die foto nagetekend en ik was er zo blij mee, dat ik hem op school heb laten zien aan de leraar. Die hing hem op aan het prikbord in de klas. Toen ik de volgende ochtend het lokaal binnenkwam, zag ik dat iemand punaises door de ogen van het portret had gedrukt.

Ik weet nog hoe geschokt ik was. Ontredderd misschien wel. Ik had het gevoel dat iemand mij het licht in de ogen niet gunde. Degene die het gedaan had, zal het wel grappig hebben gevonden. Of het was jaloezie.

Ik heb de tekening meteen van het prikbord gehaald.

En daarna heb ik nooit meer een tekening in de klas opgehangen.

Misschien moet je hem daarom laten zien op de tentoonstelling. Omdat het een mishandelde tekening is.

Dan moet ik hem eerst vinden.

Je weet best waar hij ligt. In de kast.

Dat weet ik helemaal niet zeker. Straks heb ik al die dozen uit de archiefkast gesleept, ze omgekeerd, alle tekeningen doorgeworsteld en dan blijkt dat-ie er niet tussen zat! Heb ik al die moeite voor niets gedaan.

Mocht dat zo zijn, wat ik niet hoop, dan

ben je gaandeweg heus wel een andere tekening tegengekomen die je op de tentoonstelling kunt laten zien.

Daar heb je wel gelijk in.

Zie je wel dat je iets aan me hebt?

Ja, maar luister nou. Die dozen staan daar al dertig jaar onaangeroerd. Je weet wat er gebeurt als stof door het huis gaat dwarrelen. Dan speelt mijn allergie op.

Ze willen dat je oud werk laat zien. Hoe wil je dat doen zonder in het archief te duiken?

Ik haal desnoods een oude prent van de muur.

Maar daar hangt niks bij van toen je mij was!

Er komt een dag en dan moet je sowieso het archief uitruimen, omdat je de trap niet meer op kunt en kleiner gaat wonen. Je kunt het beter nu doen dan als je te oud bent en het zelf niet meer kunt.

Ik heb daar geen zin in.

Stel je niet aan.

Ach, ga toch weg.

Dat zeg je omdat je weet dat ik gelijk heb. Hup, trek ouwe kleren aan, zet een stofmaskertje op en kruip die kast in. •

← De archiefkast is afgesloten met vier deuren. Naar verluidt zijn het de luiken die ooit ramen aan de voorkant van het voormalige pakhuis waarin ik woon hebben afgesloten.
➤ Foto die ik van mezelf heb laten maken bij een portretfotograaf in 1972 ter gelegenheid van de verjaardag van mijn moeder. Op deze foto ben ik zestien jaar.

h

het Illustratiehuis heeft laten weten blij te zijn dat ik de uitnodiging heb geaccepteerd. Op mijn vraag of het echt nodig is dat ik jeugdwerk laat zien, kreeg ik een antwoord dat zo resoluut is, dat ik me er maar bij neerleg: 'Betrekken we uw jeugdwerk er niet bij, dan verliest de tentoonstelling in onze ogen aan vertelkracht. Wij vinden het de taak van het Illustratiehuis Amsterdam om rekening te houden met de verhalen achter de beelden. Een vrij werk kan geheel op zichzelf staan en duldt vaak geen context buiten wat je ziet; bij de illustratie is dat zelden het geval en dat maakt in onze ogen de illustratiekunst zo boeiend. Wij zijn geïnteresseerd in de geheimen achter het beeld. En als u zegt dat u dat vroege werk als het ware liever verborgen houdt, zijn wij daarin natuurlijk extra geïnteresseerd!'

We hebben overigens ook belangstelling voor de geheimen achter de kunstenaar. Dat hoeven niet per se ontboezemingen te zijn, maar foto's uit uw privé-archief zouden in een van de vitrines niet misstaan. Op die manier wordt de bezoekers een blik gegund op de jeugd die u heeft gehad.'

Als mijn moeder me in mijn kindertijd weer eens opdroeg de tuin te maaien met de logge, haperende handmaaier of de haag bij te houden met de loodzware heggenschaar, op een moment dat ik net bezig was met het maken van een tekening of een prachtig plakwerk, ging ik eerst even zitten mokken en klagen, altijd in mezelf, en liet vervolgens de boel de boel om te gaan doen wat ze van me vroeg. Dan zei ze vaak: 'Ik zei niet dat het nú moest.' En dan antwoordde ik: 'Als ik het niet meteen doe, ga ik de hele tijd zitten denken dat

ik het nog moet doen. Dan kan ik het maar beter gedaan hebben.'

Zo gaat het ook met het archief. Ik heb staan stampvoeten, ben met lood in de schoenen naar de winkel gelopen voor mondkapjes tegen opwaaiend stof, keek een poosje woedend naar de archiefkast in de hoop dat die uit zichzelf opgeruimd raakte, en ben van lieverlee met een diepe zucht op de knieën gegaan en de archiefkast in gekropen om de vredige rust van de dozen te verstoren. Daar zat ik, op mijn zeventigste in de kast, afwisselend hurkte ik, knielde, kroop, kreunde, steunend op mijn ene hand en rukkend aan kartonnen dozen met de andere. De achterste doos stond er al een jaar of vijfendertig en schrok zo van het rustverstoren dat hij scheurde van schrik. Een vloed aan vellen papier vloede uit over de vloer.

Nu moet ik beginnen met sorteren. Hoe ik dat ga doen, weet ik nog niet. Tekeningen die bij een bepaald boek horen, vinden makkelijk hun eigen stapel, maar de meeste tekeningen horen nergens bij, dus die komen dan toch terecht op een hoop die ik later uit moet zoeken.

Meteen zag ik ook waarom ik al die jaren nooit naar de archiefkast heb omgekeken. Met name bij de oudste tekeningen kwamen de herinneringen terug aan de jaren dat ik niet gelukkig was en me daar gedreven mee probeerde te verzoenen. Ik dacht aan hoe ontzettend mijn best ik deed om door middel van mijn tekeningen te laten zien dat ik heus wel bijzonder was, terwijl ik, terugkijkend, constateerde dat het werk dat ik toen maakte toegewijd was, maar niet origineel of opvallend. Ik zag wat ik toen onmogelijk kon weten: dat ik niet investeerde in mezelf, maar in iemand die zijn best deed om te lijken op andere kunstenaars. Nou ja,

ik was me natuurlijk aan het bekwaamen, hè? Ik probeerde steeds beter te worden en dat doe je onder meer door te kijken hoe anderen het doen. Ik ben het ook wel aan de jongen die ik toen was verschuldigd om mild naar dat oude werk te kijken.

Dank je wel.

Ik besef dat ik moedig was...

Ik of jij?

Ik. Jij. De ik toen ik *jou* was.

Ik besef dat ik moedig was door te maken wat ik maakte, hopen dat wie naar dat werk keek, zou zien dat ik speciaal was. De moeite waard. En als er één ding is wat ik bewonder aan het werk dat ik als tiener en twintiger maakte, is het mijn doorzettingsvermogen.

Mijn doorzettingsvermogen, dank je wel.

Dagenlang zat ik te werken aan tekeningen waarvan ik dacht dat ze verschil zouden maken. Dat ik me ermee kon onderscheiden. En misschien deed ik dat ook wel een beetje, maar het gebrek aan durf stuit me nu tegen de borst. Ik tekende zó voorzichtig, zó netjes, zó angstig! Hoe heb ik ooit kunnen denken dat ik mijn kop boven het maaiveld uit zou kunnen steken door me zo klein mogelijk te maken?

Het dwalen door al dat oude werk zorgde overigens ook voor verrassingen. Er zitten schetsen en tekeningen bij die ik niet heb afgemaakt omdat ik ze niet goed vond, en die ik nu juist kan waarderen omdat ik er op tijd van afgebleven ben. Want daar zit soms de pijn bij dat oude werk: dat doorzettingsvermogen zorgde ervoor dat ik niet stopte voor het duizendste lijntje was aangebracht. Dan pakte ik het hardste potlood dat ik bezat, H6, en zette daar honderd keer een streepje mee voordat je het met het blote oog kon zien. Ik te-

kende op wit papier met wít, zo weinig grafiet zat er in mijn potlood.

Je bedoelt dat er weinig lood in zat.

Nee, er zit helemaal geen lood in. Er zit veel grafiet en weinig klei in een zacht potlood. Er zit weinig grafiet en veel klei in een hard potlood. Dat lood zat

niet niet in mijn potlood, maar in mijn schoenen.

Ik vind het mooi om tekeningen zo zacht te maken dat je ze bijna niet ziet.

Dat zeg ik: ik zette een lijntje honderd keer. Doortekenen tot je prent dood is, daar was ik goed in. ●

h

et zelfportret is gevonden. Het lag in de eerste de beste doos.

Gelukkig.

Ik had onthouden dat mijn ogen waren doorgeprikt, maar er blijkt ook een punaise in de punt van de neus gezeten te hebben.

Ik zie het niet.

Als ik het papier omdraai wel. Je moet goed kijken, want ik heb met de punt van een aardappelschilmesje de puntjes zo goed mogelijk dichtgedrukt.

Ik ben eigenlijk nog steeds verontwaardigd dat een gluiperd die tekening heeft gemolesteerd.

Dus je laat hem zien op de expositie?

Nee. Ik vind het verhaal erachter geen reden om hem te kiezen. Bovendien zie ik er op die tekening uit als zesender-tig. En dat haar! Veel te vol en veel te lang!

Nou en? Hij is mooi. De tekening be-doel ik. Niet ik.

Ik vind 'mooi' niet zo belangrijk.

Maar ik wel.

Toch kies ik hem niet uit.

Ik vind dat raar. Waarom is een tekening goed als iemand van zeventien het zegt en niet als iemand van zeventien het zegt? Waarom mag jij als ouwe vent wel bepalen wat er aan de muur komt te hangen en ik als jong iemand niet?

Het antwoord is niet zo moeilijk: ze hebben mij gevraagd om een expositie samen te stellen, mij, het ouwe mannetje, niet jou, de knul van zeventien.

En is dat eerlijk?

Nou, ik vind het nogal logisch. Waarom zouden ze iemand van zeventien vragen voor een overzichtstentoonstelling? Jij staat aan het begin van je carrière en ik aan het einde ervan. Ik kan terugkijken op wat ik in al die tijd heb gemaakt, terwijl jij geen flauw idee hebt wat je allemaal zult gaan maken.

Ik zeg ook niet dat je tíén tekeningen uit je jeugd moet kiezen. Eén. Deze.

Ik wil nog even verder kijken. Ik zoek iets anders van vroeger, iets waar ik nu nog achter kan staan.

Zucht. Er is altijd wel iemand die zegt wat moet en mag. Als het mijn moeder niet is, dan is het wel een ouwe Ted die de baas over mij speelt.

Ik snap sowieso niet hoe het kan dat mijn tekening in een doos terecht is gekomen. Je had hem ook ingelijst aan de muur kunnen hangen.

Dat valt makkelijk te verklaren: tekeningen die jaren in het licht hangen, vergelen en vervagen. Zolang je een prent niet aan het licht blootstelt, blijft hij mooi. Daarom heb ik hem in een doos bewaard.

Zie je wel, nu zeg je zelf dat-ie mooi is.

Ik vind het toch oneerlijk dat alleen jouw smaak telt en niet die van mij.

Alsof ik als jongere minder waard ben.

Ik vind dat je daar wel gelijk in hebt. Maar ik blijf het toch een bezwaar vinden dat het een tekening is die naar een foto gemaakt is, zonder dat er iets aan is toegevoegd.

Is het een schande om een foto te gebruiken als voorbeeld?

Nee, zeker niet. Foto's kunnen heel functioneel zijn voor een kunstwerk en ik heb er dankbaar gebruik van gemaakt. Ik ben alleen wat minder enthousiast als het alleen maar gaat om het zo goed mogelijk natekenen.

Ik ben zeventien, hoor. Ik moet nog oefenen, of niet dan?

Natuurlijk, maar op een tentoonstelling wil ik liever originaliteit laten zien.

Dat begrijp ik dan ook wel weer.

En ik wil aan jou laten zien dat je *mooi tekenen* steeds onbelangrijker zult gaan vinden naarmate je ouder wordt.

Dat kan ik me absoluut niet voorstellen. Ik wil steeds mooier kunnen teke-

nen. Ik wil dat mensen oh en ah zeggen als ze een tekening van me zien. Dat is mijn doel.

Ik weet dat je daar naar streeft. Dat is ook goed zo. Ik moet me daar niet mee bemoeien. Jij moet je eigen weg gaan.

Je klinkt als een ouwe zak die goed-

moedig zegt: hij is jong, hij weet nog niet beter. Zoou neerbuigend!

Ik begin onderhand te begrijpen waarom jij altijd gepest werd op school. Je bent een irritant stuk vreten.

Bedoel je dat als ik zeventig ben, ik niet meer gepest word?

Ik word meestal wel met respect behandeld, behalve op internet.

Wat is dat?

O ja, dat is natuurlijk van voor jouw tijd. Hoe leg ik dat uit? *Star Trek!* Veel uit die tv-serie is werkelijkheid geworden, behalve dat je met een schip de ruimte in kunt, contact hebt met wezens van andere planeten en dat je geteleporteerd kunt worden naar een andere plek. De grote boordcomputer op de *Enterprise* is een klein apparaat geworden waar je hele bureau in past, en de speld op de borst waar captain Kirk op tikt als hij contact wil met iemand ver weg, is een draagbaar telefoontje waarmee je met anderen kunt communiceren. Daarmee ben je snoerloos aangesloten op internet, een wereldwijd systeem dat iedereen met elkaar verbindt. Er zijn een soort platforms, sociale media genoemd, waarop mensen met elkaar communiceren in de vorm van berichten. Daarbij voelen veel mensen zich vrij om elkaar onbeschoft en pesterig te bejegenen.

Vertel me meer!

Nee, ik weet wat beters. Laten we samen tot een keuze komen voor de tentoonstelling in het Illustratiehuis.

Dan moet je laten zien wat je allemaal gevonden hebt.

Nou, dat kan, want ik scan bijna alles wat ik in de dozen heb gevonden.

Scan?

Ja. Dan heb ik mijn archief digitaal.

Scan? Digitaal? Wat is dat?

Als ik dat allemaal uit moet leggen, zit ik hier morgen nog.

Je ziet hier morgen sowieso nog, dus leg maar uit.

Ik leg een tekening op de glasplaat van een machine met een lamp erin. Die leest wat er op het papier staat en zet dat om in codetaal. Dat heet digitaliseren. Je computer kan die code weer

omzetten in beeld en bijvoorbeeld afdrukken met een printer.

Digitaliseren doen ze bij grote instituten ook. Het voordeel is dat je duizenden plaatjes door middel van codes kunt bewaren in een geheugenbank die zo klein is als de knoop op je jas. Dat bespaart dus enorm veel ruimte.

Ik geloof dat ik het snap.

Echt waar? Ik dacht niet dat ik het goed uit kon leggen.

Misschien doe ik maar alsof. Ik wil in ieder geval voorkomen dat ik word doorgezaagd over dingen waar ik niks van snap en waar ik eigenlijk ook niet geïnteresseerd in ben.

Je houdt toch van *Star Trek*?

Ja, omdat het een verhaál is, maar wat jij allemaal vertelt, lijkt meer op school. Je zou laten zien wat je allemaal gevonden hebt.

Nee, niet alles. Een selectie. Herken je deze plaatjes?

Dat landkaartje en de zwevende prinsesjes wel en de schoolkrant ook

natuurlijk. Maar die vrouw in de boom en de andere tekeningen niet.

Die moet je nog maken.

Ga je ze laten zien op de expositie?

Nee. Volgens mij is er niets interessants aan!

Dat landkaartje toch wel? Ik verzon graag landen toen ik veertien was.

Hier had ik de contouren van Europa overgetrokken en gespiegeld. Van het land had ik water gemaakt en van het water land.

Ik vind het wel curieus, maar ik wil er niet een van de twintig lijsten aan besteden. Het zegt niks over wat ik wilde worden. Ik wou helemaal geen atlasmaker worden.

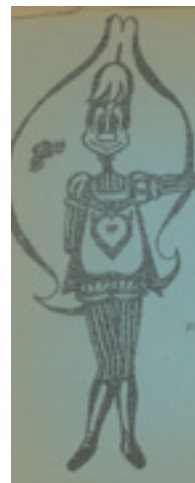
Nou, atlassen zijn wel mijn favoriete boeken.

Ja, huismus die je bent! Omdat je er zo fijn in kunt reizen zonder van huis weg te hoeven.

Ik wilde kasteelarchitect worden. Tot mijn twaalfde tekende ik graag kastelen, van buiten maar ook van binnen.

← De achterkant van het zelfportret op de ommezijde. Ter hoogte van de ogen en de neus zijn drie gaatjes te zien waar punaises hebben gezeten. De bruine sporen zijn van karton waarop de tekening ooit was vastgeplakt.

➤ Landkaartje, pen en viltstift, omstreeks 1970.

Ik maakte plattegronden waarop te zien was waar de balzaal, de geheime kamer en de kerker waren.

Ik weet het nog. Jammer dat daar niets van bewaard is gebleven.

Ik ben ermee gestopt, want ik kreeg door dat er geen kastelen meer gebouwd worden.

De schoolkrant is misschien interessant voor in de vitrine!

Er was bij ons op de Margaretha Sinclair Mavo een prijsvraag uitgeschreven voor de naam van een nieuwe schoolkrant die ze wilden beginnen. Ik won omdat ze vonden dat ik de beste naam had bedacht: Politoer. Ik had uitgevogeld wat de naamgeefster van onze school in haar leven had gedaan en zo vond ik uit dat ze spullen had opgewreven. Politoeren heet dat.

Ik was ook een van de illustratoren van de krant en maakte het allereerste omslag. En ik bedacht een figuurtje dat Pollie Toer heette en dat als een vignet dienst deed om verschillende rubrieken uit te beelden. Weet je dat nog of ben je dat vergeten?

Ik herinner me wat de prijs was die ik kreeg: een pak A4'tjes. Ik heb jaren in de redactie gezeten, ook toen niemand anders wilde. Soms maakte ik het blad in mijn eentje.

De tekening van de vrouw in de boom herken ik niet. Ik vind hem heel erg mooi. Al die haartjes en die takjes!

Die heb ik gemaakt toen ik achttien was. De kleuren zijn vervaagd. De inkt van viltstiften is niet bestand tegen licht. Ik vind dat de tekening de tijd behoorlijk goed doorstaan heeft. Hij is vergeeld, maar je ziet toch nog wel welke kleuren ik gebruikte.

Wil je nog iets zeggen over de andere tekeningen?

Nee. Behalve dat twee van de pen-tekeningen niet de originele prenten

zijn. Het vrouwenportretje en de tekening van een koppel op straat zijn fotokopietjes die ik met Photoshop heb opgeknapt.

Photoshop?

Een computerprogramma waarmee je kunt tekenen en foto's kunt verbeteren. In dit geval heb ik de fotokopietjes gescand en het grijs eruit gefilterd door het contrast te vergroten.

Waar zijn de echte tekeningen dan?

Weet ik niet. Ik heb ze niet gevonden.

Ik kan nog vertellen dat de man die op straat loopt, met een vrouw aan zijn hand, Jac is.

Wie is dat?

Als je niet weet wie dat is, zul je hem spoedig ontmoeten.

O? Vertel er eens meer over?

Nee.

En die vrouw naast Jac?

Die verzong ik.

Wat me opvalt, is dat ik mensen wel erg uitgerekt tekende. Alsof ze drie meter lang zijn. Dat heeft misschien te maken met een probleem dat ik op de basisschool had toen ik bij handenarbeid beeldjes van klei maakte. Als ik eraan begon, moest het gekneet worden uit één klomp klei. Meer kreeg je niet. En als ik daar mee bezig was, stuitte ik elke keer op hetzelfde probleem: ik had genoeg voor het hoofd en het bovenlijf, maar nooit genoeg voor de benen. Dus alle kleipoppetjes die ik maakte, hadden korte beentjes. Misschien dat ik daardoor lange benen ben gaan tekenen, want een lijn kun je zo lang maken als je wilt.

Ik maakte die beeldjes met best wel lange benen, maar door het gewicht van het bovenlijf zakte dat naar beneden waardoor de beentjes te kort werden.

O ja, je hebt gelijk.

Dat is in het echt ook zo. Ik heb van na-

ture lange benen, maar mijn schouders zijn zo breed en mijn kont zo dik, dat ze te zwaar zijn voor mijn beentjes.

Vergeet dat hoofd niet, boordevol leed en zorgen. Dat weegt ook wat!

Er is geen enkel kleibeeldje bewaard gebleven.

Nee. De meester van de klas koos elke keer de mooiste beeldjes uit en die bakte hij dan in het oventje dat in het lokaal stond. Als ze gebakken waren, stelde hij ze tentoon in de aula van de school. Heel vaak waren dat beeldjes van mij. Het gebeurde dikwijls dat de volgende dag mijn beeldjes weg waren of kapot gegooid.

Door jaloerse kinderen.

Het was misschien ook niet zo slim van de leraar om steeds maar mijn maakfels te bakken. De kinderen van wie het beeldje niet in het oventje mocht, moesten hun creatie terugslijten in de kleiteil, dus dat was niet erg bemoedigend.

Maar ja, de meeste kinderen maakten een asbak. Dat was verreweg het favoriete beeldje. Een mooi cadeau voor vaderdag, maar als beeldje niet bijzonder.

Ik denk dat de meester wilde stimuleren dat de kinderen iets anders boetseerden dan een gebruiksvoorwerp. Mijn vader was dood en ik had al een paar keer een asbak voor mijn moeder gemaakt en die liet ze waarschijnlijk expres vallen omdat ze geen gekleide asbak op onze salontafel wilde. In ieder geval wist ik niemand die ik blij kon maken met een asbak. ●

ijn schoolagenda's! Heb je die bewaard?

Ja. Die zaten ook in een doos.

Het zijn er veel te veel. Hoe vaak blijf ik zitten?

Nee joh. ik laat je scans zien van in totaal zes agenda's. Maar het hadden er zeven moeten zijn. Ik ben er een kwijtgeraakt.

Hoe lang doe ik over de middelbare school?

Zeven jaar dus. In de tweede van de mavo bleef je zitten...

Met eenentwintig voldoende en negentien onvoldoendes. Dat vond ik zo erg dat ik daarna beter mijn best ben gaan doen.

Volgens mij hebben ze op een bepaald moment afgeschaft dat je ook cijfers kreeg voor vlijt en gedrag.

Klopt. Ik krijg nog maar zes cijfers: voor Nederlands, Engels, Frans, Duits, biologie en geschiedenis. En ik weet nou al bijna zeker dat ik in juni mijn eindexamen haal.

Je slaagt met prachtige cijfers.

Fijn dat ik dat alvast weet.

Eind augustus ga je de laatste twee jaren van de havo doen.

Want ik heb minimaal havo nodig voor de kunstacademie.

Je havo-diploma haal je op je sloffen, dus zeven schoolagenda's in totaal.

Ik schreef er huiswerk in op met potlood en als het gedaan was – maar ook als ik het niet gemaakt had – gumde ik het weer uit en kleurde de dagen vol met viltstiften. Ik schreef met zelfverzonnen sierletters welke liedjes ik leuk vond, wat er op zo'n dag gebeurde, dat ik naar de tandarts moest en op wie ik verliefd was. Dat soort dingen.

Ik vind dat je die agenda's moet laten zien op de tentoonstelling.

Niet de schoolkrant?

Als ik moest kiezen, zou ik de schoolagenda's kiezen.

Ik denk dat we het eens zijn. Hèhè.

Nou, ik vind nog steeds dat je mijn zelfportret ook moet exposeren.

Dat ga ik niet doen, dus houd er nu maar over op.

Als je de agenda's laat zien, vertel je er dan ook bij wat er allemaal in staat?

Nee.

Maar de mensen van het Illustratiehuis willen volgens mij dat je over je jeugd vertelt.

Daar heb ik helemaal geen zin in.

Zal ik het doen?

Nee. Ik laat misschien een foto zien van toen ik een kleuter was, maar ik ben niet van plan om uitgebreid over mijn kindertijd te vertellen.

Volgens mij bedoelen ze dat je wat moet vertellen uit wat voor soort gezin je komt.

Daar is toch niemand in geïnteresseerd!

In de rest wel dan?

Mensen die naar de tentoonstelling komen, willen in ieder geval tekeningen zien, dus die moeten interessant zijn.

Ik denk dat het juist wel aardig is als je oude foto's in de vitrine legt en er wat bij vertelt. Het is toch een merkwaardig verhaal.

Hoezo: merkwaardig?

Oude vader, jonge moeder, ons huis, dat soort dingen.

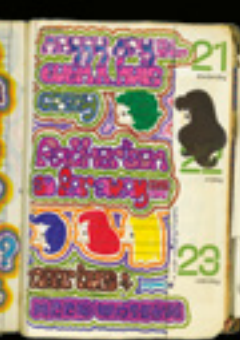
Ik heb daar vanochtend over geschreven in een brief aan Jelle.

Wie is dat?

Een journaliste van een krant.

Kom ik in de krant?

Jij niet. Ik. ●

De keuze voor de vitrine.

BRITANNIA
jelle

Beste Jelle, ik heb al veel te veel gezegd. Ik was helemaal niet van plan om helemaal leeg te lopen in het interview, maar je kwam met sterke troeven.

Je citeerde me een aantal malen waarbij ik dacht: *hoe weet Jelle dat?* Het lijkt wel of je mijn logboeken gelezen hebt, en dat kan niet, dus ik neem aan dat het in boeken staat die ik gepubliceerd heb of dat ik toch meer gezegd heb dan waar ik me van bewust ben.

Zoals ik je al vertelde, begin ik elk nieuw boek met een log. Dat is een soort dagboek waarin ik bijhoud wat te maken heeft met dat nieuwe boek. Dat geeft me de mogelijkheid om als het ware te brainstormen met mezelf.

Als ik erin teruglees, zie ik bijvoorbeeld waar ik herhaaldelijk over struikel en dan roep ik mezelf tot de orde. Ik stel me voor dat andere schrijvers dergelijke gesprekken voeren met hun partner; ik doe het dus in een logboek.

De citaten waar jij mee kwam, leken te komen uit het log dat hoort bij de tentoonstelling die in voorbereiding is en waar je dus niets over naar buiten mag brengen, zoals we hebben afgesproken.

Ik kreeg een verzoek van het Illustratiehuis Amsterdam om mee te werken aan een overzichtstentoonstelling ter gelegenheid van mijn jubileum. Ik heb even getwijfeld en toen ja gezegd. Dat heeft wel consequenties, want ze willen dat ik tekeningen uit mijn jeugd laat

zien en die lagen diep weggeborgen in dozen, voor zover ik ze nog heb. Dus de archiefkast moest met een koevoet opengeboren worden omdat de deuren vastgeroest zaten, want ik kom nooit in die kast. Dat heeft een reden: ik wil niet wroeten in mijn verleden zolang ik toekomst heb.

Nou, hoor ik jou zeggen, wie jouw boeken leest, ziet dat je je eigen leven opgraaft. Dat is waar, maar dat is voor mijn werk en die boeken horen in het heden.

Ze willen in de tentoonstelling niet alleen tekeningen uit mijn jeugd opnemen, maar ook dat ik foto's uit mijn kindertijd in een vitrinekast laat zien, dus je snapt wat het resultaat was. Ik zat op een gegeven moment op de vloer met om me heen honderden tekeningen en foto's. Met de ene was ik zo klaar en bij de andere bleef ik een poos mijmeren. Dat is de ellende met opruimen: het duurt dagen en dagen, omdat er ineens iets interessants blijkt te staan op een stuk papier waar je decennia niet naar hebt omgekeken. En dan moet je beslissen: kan het weg of moet het langer bewaard worden? Bij mij betekent het vrijwel altijd dat iets van de ene naar de andere stapel verhuist en geen van die stapels kan weg.

Je hoort het vaak. Als de laatste ouder gestorven is, wordt het achtergelaten huis leeggeruimd en komen bij het zien van alle weesspullen de herinneringen boven. Ik realiseer me heel goed dat mijn eigen einde nadert en ik ben niemands vader, dus in feite ben ik zelf, min of meer tegen mijn zin, begonnen met het brengen van orde in de rommel die ik in mijn leven heb gemaakt.

Ik ben dagenlang bezig geweest met het scannen van foto's en tekeningen – en ik ben daar ook de komende weken nog wel mee bezig – omdat ik

het archief digitaal wil hebben. Dan kunnen de dozen te zijner tijd naar het Literatuurmuseum, want daar willen ze alles hebben en dan ben ik van de ouwe meuk af. Dat zeg ik oneerbiedig, want het is helemaal geen troep en naar sommige tekeningen kijk ik liefdevol of met weemoed, omdat ik me herinner hoe ik erop heb zitten zwegen. Maar er zit ook ontstellend veel bij dat mislukt is. Ik heb zeker honderd tekeningen van mezelf gezien waarvan ik niet begrijp waarom ik ze bewaard heb. Want o, wat was ik slecht. Ik snap niet dat ik niet van de kunstacademie ben gestuurd. Nu vind ik het zonde om ze alsnog weg te gooien, omdat ze nostalgische waarde gekregen hebben.

Ik heb niet bij al dat oude werk zitten janken, maar ik besef wel dat als het straks de deur uit is, ik het waarschijnlijk nooit meer terug zal zien. Het komt er eigenlijk op neer dat ik rond mijn zeventigste ineens afscheid zit te nemen van een deel van mijn leven. Is dat erg? Nee. Het zal sowieso een keer moeten gebeuren. De kans dat ik hier kan blijven tot mijn dood is niet zo groot met al die trappen. Dan zal ik toch echt gelijkvloers en kleiner moeten gaan wonen, tenzij ik op tijd dood neerval. Maar als ik dan niet op tijd orde heb aangebracht in mijn archief, moet de

familie het doen en die wil ik er liever niet mee opzadelen. Vandaar dat ik de uitnodiging voor een expositie heb aangegrepen om een begin te maken met het uitmesten van het archief. Wat ik niet helemaal uit mijn vizier wil zien verdwijnen, scan ik, zodat ik in een weemoedige bui toch even een blik kan werpen op mijn verleden.

Ik kan je wat foto's laten zien. Zeg jij maar welke interessant zijn voor de vitrine in het Illustratiehuis.

Hier is om te beginnen een stukje Eindhoven vanuit de lucht. Vroege jaren zestig. Het is een fabrieksterrein, maar als je goed kijkt, zie je er een aantal huizen tussen. Dat huis bij het pijltje, met de witte achtergevel en het lage overdekte fietsenhok in de uitgesneden hoek, dat waren wij. Het pand ziet er zeer ingeklemd uit, maar terwijl ik opgroeide heb ik dat gevoel nooit gehad. De tuin aan de zijkant, die je hier niet ziet omdat het huis ervoor staat, was in mijn ogen behoorlijk groot en ik moest die vaak maaien, dus van mij had-ie gerust kleiner gemogen.

Naast onze tuin stond een grote opslaghal, op de foto te zien als een driehoekig vlak met aan de straatkant een afgeplatte punt. Die is in 1968 afgebroken. Daardoor konden wij vanuit onze tuin in plaats van tegen een hoge

muur naar de burens kijken. Wij zijn met een camera op het braakliggend terrein gaan staan om polaroidfoto's te maken van de zijkant van ons huis. Dat was op tijd, want er kwam een grote showroom voor auto's te staan, dus toen was onze tuin weer ommuurd.

Mijn ouderlijk huis is in 1953 gebouwd door mijn vader, die aannemer was. Hij verhuisde vanuit 's-Hertogenbosch naar Eindhoven omdat hij daar een huis met kantoor wilde. De foto van ons huis van voren is gemaakt toen het net gebouwd was en het ziet er maagdelijk uit. Toen ik er opgroeide, ging vrijwel de gehele voorgevel schuil onder weelderige klimop. Bij de twee kleine raampjes in het hout, waarachter de slaapkamer van mijn ouders zich bevond, groeide de klimop naar binnen.

Je kunt het niet goed zien, maar net

← Luchtfoto van de Limburglaan in Eindhoven ter hoogte van Drukkerij Vrijdag, zestiger jaren. De Limburglaan maakt deel uit van de drukke rondweg om het centrum van de stad heen. Wij woonden aan de ventweg. Als we naar de overkant wilden, moesten we tweehonderd meter omlopen via een kruispunt, of we staken de snelweg over als verderop de stoplichten op rood stonden. Het witte pijltje duidt ons huis aan, het beige kleurige waar zich mijn kamer bevond.

↑ Ouderlijk huis aan de Limburglaan 4c in Eindhoven. Toen het werd afgebroken, bijna dertig jaar later, had het huisnummer 28. Foto uit 1953.

↗ Twee polaroids uit 1968 van het huis nadat de zijmuur was afgebroken.

voorbij het trapje naar de overdekte voordeur, onder het grote raam aan de zijkant, was een poort, die op deze foto openstaat. Hoe die poort eruitzag en dat hij groen was, heb ik ooit op een aquarel afgebeeld [zie pagina 49]. Toen ik klein was, kon ik tussen de spijlen van de poort door en dat was handig, want als je hem open en dicht deed, piepte die. In mijn tienerjaren klom ik eroverheen als ik de nacht in wilde en mijn moeder dat niet mocht horen.

Als je op de stoep voor het huis stond, was aan de rechterkant de oprit met de poort en aan de linkerkant de om-muurde tuin.

Hier zie je een foto van die tuin, met links het huis en rechts een overdekt terras met een raam dat uitkeek op de straat. Ik zal je niet vermoeien met wie er allemaal op die foto staan, maar dat knulletje dat het weer voor de rest moet verpesten door gekke bekken te trekken, ben ik.

Wij woonden in het voorste gedeelte van het huis en mijn vader hield in het achterste deel kantoor. Boven was een grote zaal waar bouwtekeningen werden gemaakt. Mijn vader heeft onder meer de televisietoren van Markelo gebouwd; op zijn kantoor stond daar een maquette van.

In mijn eerste levensjaren was ons adres Limburglaan 4c, maar ons huis verhuisde. Niet echt. Omdat er steeds meer gebouwen tussen de bestaande panden werden geplaatst, werd op een bepaald moment de straat omgenummerd en toen woonden we op Limburglaan 28 [zie voor het gelijknamige gedicht bladzijde 26]. Ik heb een paar gedichten geschreven over ons huis, waaronder 'Ons huis' [zie pagina 26], waarin een kind bang is dat als het van school terugkomt en de straat in loopt, het zal zien dat het huis zonder

te zeggen waarheen vertrokken is. Als kind heb ik dat regelmatig gedacht en ik moet toegeven dat ik nog regelmatig de straat waarin ik nu woon in loop en een blik werp in de richting van mijn huis om te zien of het niet is afgebrand.

De villa in Eindhoven heeft er maar dertig jaar gestaan. Het gebouw werd verkocht, maar niet omdat de nieuwe eigenaars er wilden gaan wonen. Het moest tegen de vlakke voor een parkeerterrein [zie het gedicht 'De vorige stad' op pagina 26].

Toen wij vertrokken heeft er korte tijd nog iemand anders in gezeten, ter overbrugging, en na een paar jaar is het afgebroken.

Wij waren dus het enige gezin dat er langdurig heeft gewoond. Ik vind het erg dat het huis er niet meer is, maar mijn moeder is juist wel gecharmeerd van het gegeven dat wij de enige echte bewoners waren.

In gedachten en in dromen loop ik nog wel eens door het huis en weet dan precies waar alles was: trapje op naar de overkapte voordeur, de vestibule die andere kinderen thuis niet hadden, de hal met het zitje bij de telefoon. Die zat toen vast aan een snoer. Links de deur naar de salon, rechtdoor de deur naar wat wij de kinderkamer noemden, die dienst deed als eetkamer als we geen bezoek hadden. Rechts de trap naar bo-

ven. Na vijf treden de kleine overloop waar de wc was (met de steenkoude bakelieten bril). Daar ging de trap in tegenovergestelde richting verder naar de grote overloop met uiterst links de kamer van mijn zus, daarnaast de deur naar de badkamer en de grote slaapkamer van mijn ouders, dan de kamer waar mijn twee kleine broertjes sliepen en uiterst rechts mijn slaapkamer (bij het beige pijltje op de foto). Achter de muur van mijn kamer bevond zich het achterhuis met de zaal waar de architecten overdag zaten te tekenen.

Dat ik weet hoeveel treden de trap had, weet ik door het rijmpje dat mijn moeder scandeerde als ze de trap opkwam om ons in te stoppen. Dat was het avondritueel. We werden naar boven gestuurd waar we zelf onze pyjama aantrokken en onze tanden poetsten. Dan gingen we in bed liggen wachten tot moeder eraan kwam voor het verhaaltje dat ze kwam vertellen of het liedje dat ze zong, als we dat liever hadden. Ze stampvoette de zestien treden van de trap op en scandeerde: *daar-komt-je-lie-ve-moe-der-aan-die-komt-je-op-je-bil-len-slaan!*

Ik weet zeker dat het rijm, de kadans en die merkwaardige tegenstelling van *lief en slaan* ertoe hebben bijgedragen dat ik dichter ben geworden.

Je ziet ook de trouwfoto van mijn

ouders. Mijn moeder jong, mijn vader op leeftijd. Hij werd geboren in 1897. Hij was een weduwnaar van zesenvijftig met acht kinderen (middelste foto) toen hij met mijn moeder trouwde. Ze wachtten met de bruiloft tot zij – in 1953 – net eenentwintig was. Zijn kinderen stonden niet te springen dat hij met een jonge meid trouwde, want zes van hen waren ouder dan de bruid.

Samen kregen ze nog vier kinderen; ik ben het tiende kind van mijn vader en het tweede van mijn moeder.

Wij hebben nooit met de hele familie in dat huis gewoond. De kinderen uit het eerste gezin hadden bijna allemaal het ouderlijk huis verlaten en waren aan hun eigen gezinnen begonnen. Mijn vader, die Theo heette, was al opa van vijf of zes kleinkinderen toen hij zelf nogmaals vader werd.

Op de onderste foto zie je de jongste vier kinderen op een trapje staan bij hotel Panorama in Noordwijk. Met achter ons Gerry, mijn moeder. Ik sta in het midden. Boven mij staat Carla, onder mij zie je Harry en Albert. De foto is uit 1963 en ik vermoed dat mijn vader hem gemaakt heeft, enkele maanden voordat hij overleed.

Hij heeft maar tien jaar in het huis gewoond; hij stierf in 1963 aan zijn tweede of derde hartaanval.

Mijn moeder werd weduwe op haar

eenendertigste en kwam aan inkomsten door het achterste deel van het huis te verhuren.

De meeste foto's zijn vertrouwd. En dan bedoel ik die van het huis, de trouwfoto van mijn ouders, de foto waarop ik gekke bekken trek en de foto van mijn moeder en haar vier kinderen op het trappetje. De andere foto's hebben geen vaste plek in mijn geheugen, omdat ze niet uit het familiealbum komen. De foto van de eerste acht kinderen van mijn vader heb ik pas twintig jaar geleden voor het eerst gezien.

Ook de andere foto's [op de volgende pagina] ken ik nog niet zo lang. Ze zijn me toegestuurd door een vroegere buurjongen.

Op de ene zie je mij in het gras zitten met een pop en een rieten mand. Die walletjes onder mijn ogen had ik omdat ik zo ongeveer overal allergisch voor was, met behoorlijk veel snot, en last had van eczeem en astmatische bronchitis.

Ik vind de foto waarop ik in de struiken kijk het leukst, al kijk ik er met gemengde gevoelens naar, omdat het buurmeisje enkele jaren geleden overleden is. Je ziet mijn gezicht niet, maar ik herken mezelf meteen aan de manier waarop ik sta. En aan die plastic sandaaltjes. Ik ben vergeten of

← Een foto uit 1964, genomen in onze ommuurde achtertuin, die me eigenlijk ergert. Ik (8 jaar oud) heb mezelf gekkebekkentekkend in het middelpunt geplaatst, terwijl het een foto is ter gelegenheid van de eerste Heilige Communie van mijn broertje Harry.

Op de achterste rij van links naar rechts: Gied, de jongste dochter uit het eerste gezin van mijn vader. Naast haar Diane, de dochter van mijn oudste halfzus, Nelly, Gieds echtgenoot Gerard, buurvrouw tante Lien, tante Catrien, die min of meer fungeerde als grootmoeder omdat wij er geen hadden. Ze was de pleegmoeder van mijn moeder en getrouwd met Harry, de broer van de moeder van mijn moeder. Op de tweede rij: mijn moeder, Guus, de echtgenoot van Nelly, die naast hem staat, Loesje, de vrouw van halfbroer Lambert, die naast haar staat. Voor hem staat zijn zoon Jan-Pieter en voor mijn moeder staat mijn zus Carla. Onderste rij: Harry, Tineke (mijn eenaigste halfzus), buurman oom Ger, ik, oom Harry en jongste broertje Albert.

➤ Trouwfoto van mijn ouders, 1953. Mijn vader houdt niet alleen zijn handschoenen vast, maar heeft ook een sigaret tussen zijn vingers.

➔ De kinderen uit het eerste huwelijk van mijn vader, op volgorde van leeftijd: Nelly, Lambert, Joke, Nini, Thea, Mieke, Tineke en Gied. Mogelijk is de foto genomen op de trouwdag van hun vader met mijn moeder.

➤ Gerry van Lieshout met op volgorde van leeftijd haar kinderen, Carla, Ted, Harry en Albert, op de trap van hotel Panorama in Noordwijk aan zee in 1963.

Alle foto's uit het familie-archief.